

RISEUP

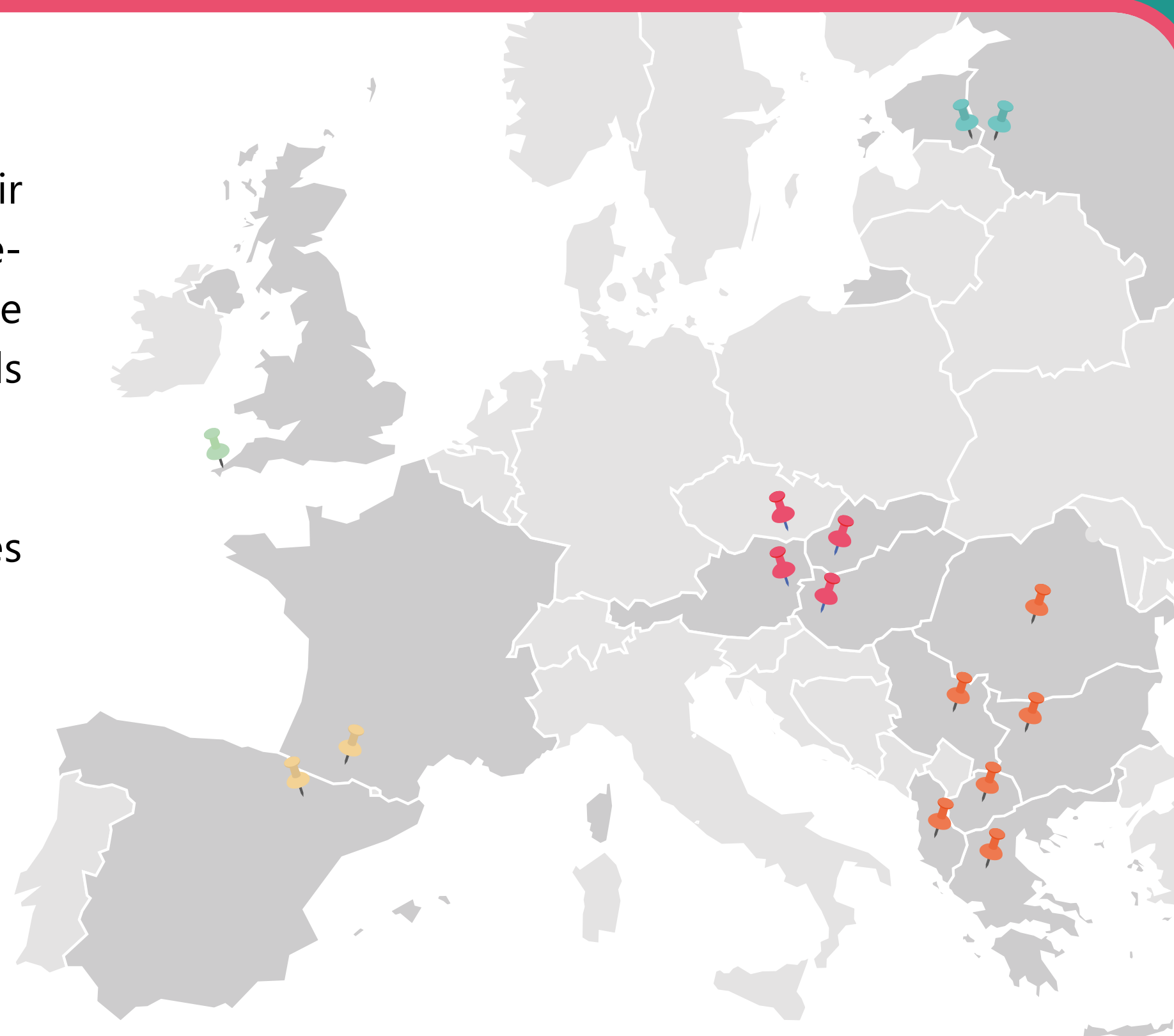
www.riseupproject.eu office@riseupproject.eu
riseup_eu riseup-he RISE UP @riseup-project

Sobre RISE UP:

RISE UP és un projecte Europeu dedicat a promoure la diversitat lingüística a Europa a partir d'amplificar les veus de petites comunitats lingüístiques. La iniciativa té com a objectiu empoderar-les a partir de la creació de connexions entre activistes lingüístics, parlants i nous parlants de diversos països, la identificació de bones pràctiques i el desenvolupament de recursos, entre els quals hi ha un Digital Toolset (una caixa d'eines digital)

RISE UP treballa principalment amb cinc comunitats lingüístiques que es troben a diverses parts d'Europa:

- Aranès (Espanya, França)
- Aromanès/Vlach (Albània, Bulgària, Grècia, Macedònia del Nord, Sèrbia i Romania)
- Burgenland Croat (Àustria, Hongria, Eslovàquia, República Txeca)
- Còrnic (Regne Unit)
- Seto (Estònia i Rússia)

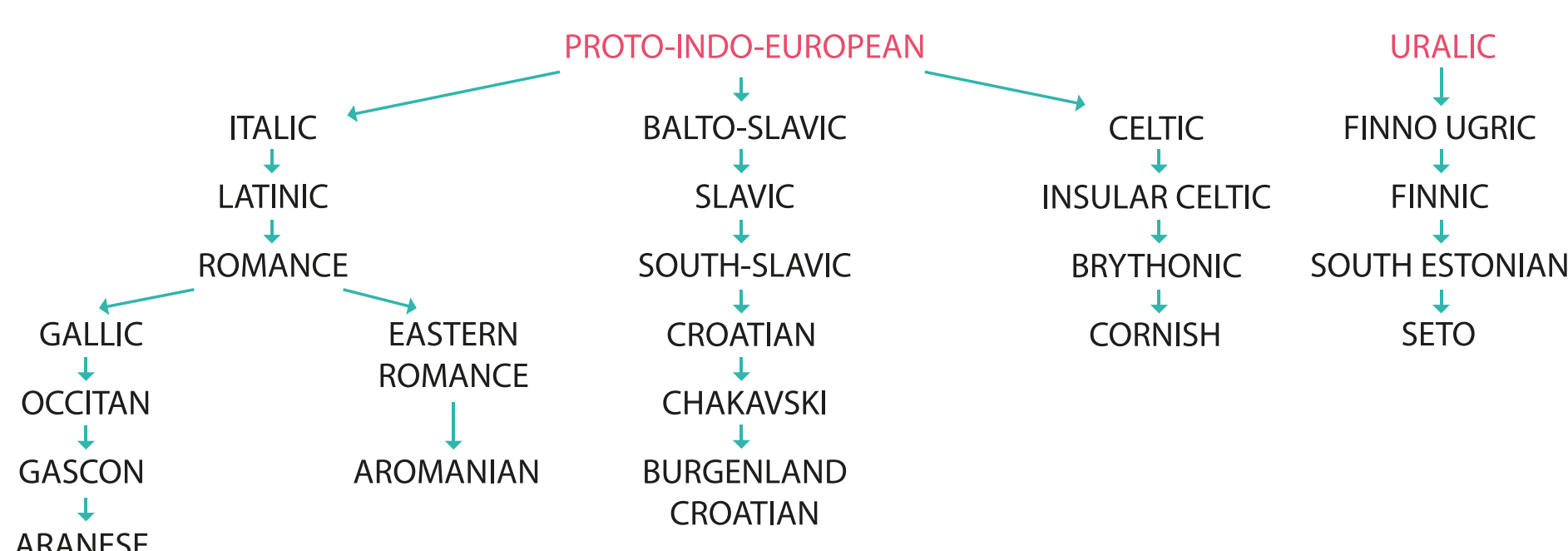
Sobre “Voices of Community” (Veus de Comunitat):

El mes de maig de 2024 el projecte RISE UP va organitzar una Residència Artística a Barcelona en la qual es van reunir artistes de cada comunitat del projecte. Van col·laborar, van aprendre els uns dels altres, van gravar cançons, poemes i altres creacions sonores en cada una de les seves llengües. Si escanejes el codi QR de sota el perfil de cada idioma podràs sentir les veus de Brett Hiiob (seto), Fiona O'Cleirigh (còrnic), Mario Csenar (burgenland croat) i Daniela Stoica (aromanès), Marina Cuito i Alidé Sans, que ens va acompanyar durant uns dies de residència (aranès).

Sobre la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries (ECRML):

Tal com diu a la web del Consell d'Europa: “La Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries (ECRML) és la convenció europea que busca garantir la protecció i promoció de les llengües parlades per les minories tradicionals. La Carta està dissenyada per protegir i promoure les llengües regionals i minoritàries i per permetre als parlants fer-les servir tant en la vida privada com en la pública. Per tant, obliga els estats a promoure activament el seu ús en l'educació, les corts, l'administració, els mitjans, la cultura, la vida econòmica i social i la cooperació transfronterera. Així doncs, la Carta va més enllà de la protecció de les minories i l'antidiscriminació, ja que requereix els estats ser una part activa en les mesures promocionals pel benefici de les llengües minoritàries. El Consell d'Europa garanteix que el que s'exposa a la Carta es dugui a terme en la pràctica.” (<https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/>) La Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries no ha estat signada per tots els països que apareixen als següents panells. Alguns l'han signat però no ratificat, i altres no l'han signat ni ratificat.

Aquest és un “arbre lingüístic” (incomplet). Hi pots veure, de manera aproximada, com les variants dels cinc idiomes de RISE UP estan relacionades les unes amb les altres. Podries situar-hi totes les llengües que coneixes? És interessant pensar en com els arbres lingüístics no poden representar d'una manera totalment fidel els contactes lingüístics i com els idiomes s'han influït entre ells. Aquesta és una part vital dels ecosistemes lingüístics, especialment en llengües minoritàries/minoritzades.

Sobre el nombre de parlants:

Com a regla general, les afirmacions sobre el “nombre de parlants” (fins i tot els que incloem en els pòsters de RISE UP) s'han de prendre amb precaució. Cal considerar uns quants factors: quin nivell de coneixement de l'idioma cal tenir per ser considerat “parlant”? Seria possible ser considerat membre d'una comunitat lingüística sense conèixer ni parlar l'idioma amb fluïdesa? S'hi haurien d'incloure els “nous parlants”? Qui compta aquests “parlants”? De quina època concreta estem parlant? Quins mètodes s'han utilitzat per donar aquesta xifra? Quina motivació hi havia a l'hora de fer el recompte? I quines opcions es van donar a les persones que responien les preguntes?

No obstant això, hem inclòs algunes xifres publicades en articles i fonts considerades de referència. També cal tenir present que a la vida real hi ha una diferència important entre les comunitats lingüístiques que compten amb centenars de milers de parlants, uns milers, uns centenars o quatre gats.

MINDS & SPARKS

UNIVERSITY OF TARTU

universität wien

ESPRONCEDA INSTITUTE OF ART & CULTURE

YEN JEV

SOAS University of London

University of Roehampton London

Funded by the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Research Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Avis: RISE UP ha treballat per fer que el contingut i l'ortografia dels perfils siguin tan precisos i correctes com sigui possible. Si creus que hi ha algun aspecte del contingut o de l'ortografia que pot millorar, si us plau, fes-nos-ho saber. Ho pots explicar a l'equip que hi ha a l'Exposició i en prendran nota. També ens pots contactar a través de la pàgina web.

Miralh deth cèu - Mirall del cel

Sobre l'idioma i la societat

- L'Aranès (*Aranés*) és la variant lingüística de l'Occità que es parla a la Vall d'Aran, als Pirineus. Administrativament, la Vall d'Aran és part de Catalunya, però té vincles lingüístics amb Gascunya i lligams culturals amb la resta d'Occitània, que es troba a l'altra banda de la frontera. Fins a la construcció del Túnel Vielha l'any 1948, durant els hiverns, l'accés a la Vall era molt més senzill per la banda francesa. No obstant això, políticament la Vall d'Aran estava lligada principalment amb la Corona Catalanoaragonesa a causa dels tractats que l'hi permetien mantenir el seu sistema d'autogovern basat en la comunitat i la família a canvi d'un tribut, el *galín reiau*.
- Hi ha informes que parlen d'entre 3.000 i 6.000 parlants d'aranès. Com s'ha dit anteriorment, és part de la branca gascona de l'occità, i hi ha un cert debat sobre si els dialectes d'aquest haurien de ser considerats llengües pròpies. Històricament, la Vall ha estat un punt de trobada de diverses llengües. Avui dia no és estrany trobar aranesos que parlin fins a cinc llengües i tinguin la capacitat de passar automàticament d'una a l'altra segons convingui. Generalment, es tracta de l'aranès, català, castellà, francès i anglès. Aquest ecosistema lingüístic també rep una influència important del turisme de muntanya, així com les persones migrants d'Amèrica Central i Amèrica del Sud, Europa i de tot el món.
- Després de ser integrada a la província de Lleida el 1834, les dues repúbliques i les dues dictadures, la Vall d'Aran va perdre tots els privilegis que li quedaven. L'autoadministració de la Vall es va reinstaurar de manera parcial després del reconeixement de l'*hecho diferencial* el 1979. Gràcies a molts esforços, finalment el Parlament de Catalunya va adoptar la Llei d'Aran l'any 2015, en la qual reconeix la seva realitat nacional occitana i el seu estatus.
- A la Vall d'Aran els moviments i iniciatives que donen i cerquen suport per la llengua han treballat incansablement durant anys. Des de 2008 el nombre de persones que poden llegir, escriure i parlar aranès ha augmentat un 14.1%, un 11% i un 3.2% respectivament. L'aranès també s'ensenya activament als centres educatius, i és reconegut com la llengua oficial a la Vall d'Aran. El sector cultural aranès continua en expansió, i inclou una emissora de ràdio així com diverses publicacions.

Situació de la llengua

Espanya ha ratificat l'ECRML. França l'ha signat, però no ratificat. **L'Occità és reconegut com una llengua oficial a Catalunya, però no a França.** El *Llibre Vermell de Llengües en Perill* (UNESCO) considera en perill els sis dialectes coneguts de l'Occità, i quatre d'ells en perill sever (Auvernat, Gascó, Llenguadocià, Lemosí, Provençal i Vivaro-Alpí).

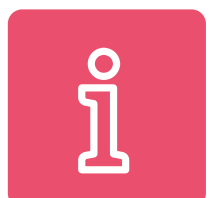

© Elisa Salomón Romero

Sabies que...?

A la Vall d'Aran es dona la benvinguda a l'estiu amb les *Hèstes deth huec* (Festes del foc), que estan formades per *Era crema deth Haro a Les* i *Era crema deth Taro a Arties* (La crema de l'Haro i el Taro), celebrades durant la revetlla de Sant Joan, la nit del 23 de juny. A Les, durant la nit, s'encén un tronc d'avet de més d'11 metres., l'Haro, que passa tot l'any plantat a la Plaça der Haro. Quan crema, també es cremen i fan girar halhes (falles) fetes de bedoll i es ballen danses tradicionals al seu voltant. Per Sant Pere, el dia 29 de juny, la parella de casats més recent del poble adorna el nou Haro amb corones de flors en un ritual que tradicionalment es feia per demanar fertilitat. A Arties, el Taro, un tronc d'avet cremant s'arrossega fins a l'ajuntament mentre la gent salta per damunt les flames. Aquestes celebracions es van afegir al Patrimoni Immaterial de la Humanitat de la UNESCO l'any 2015.

Sobre l'artista, Ricard Novell (Barcelona, 1961)

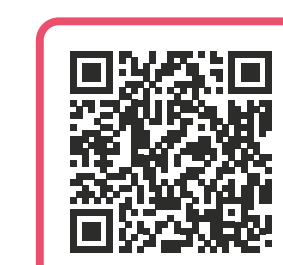
Tot i que vaig néixer en una ciutat, els records de la meua infància sempre han estat lligats a la natura. Vaig visitar la Vall d'Aran per primera vegada quan tenia un any: havíem acampat al costat del Riu Garona. Quan els núvols van escampar, vaig poder veure el campanar de Betlan i, una mica més tard, el de Montcorbau. A partir d'aleshores aquell poble va formar part de la meua vida. He viscut a la Vall d'Aran des de 1984, i soc afortunat de poder sentir la seva essència cada dia. Quan era petit m'encantava dibuixar, però no vaig tornar a agafar un llapis fins a finals dels anys 90. Des de 2001 he exposat les meves obres a diverses parts dels Pirineus. També he fet moltes il·lustracions patrimonials i naturals, que han passat a formar part de panells informatius i poden veure's pels Pirineus. El 2009 i el 2013 vaig publicar una petita guia del *Camin Reiau* i un mapa de la Vall d'Aran, així com diverses llegendes locals. L'any 2020 vaig publicar *Los pueblos del Valle de Arán. Un viaje fantástico a trazos de lápiz*. Actualment, se n'ha publicat la cinquena edició, i també s'ha traduït al Francès i l'Aranès.

Dita preferida de l'artista:

"Montcorbison capèth, londeman dia bèth": "Quan el Montcorbison (muntanya aranesa) porta barret (té boira al cim), l'endemà serà bonic".

Contacte de l'artista:

Voices of Community:

1. <https://www.visitvalldaran.com/en/>
2. <https://www.conselharan.org/>
3. <https://www.institutestudisaranesi.cat/>

4. <https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/occita/expo-aranes/full-sala-ENG.pdf>
5. https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/dadesestudis/altres/arxiu/dossier_eulp-2018_aranes.pdf
6. Costa, J. (2023). A materialist take on minoritization, emancipation, and language revitalization: Occitan sociolinguistics since the 1970s. *Journal of Sociolinguistics*, 27, 327–344. <https://doi.org/10.1111/josl.12618>

Una Expressió Meravellosa els Balcans i la seva Història

Sobre l'idioma i la societat

- L'aromanès (*Armăneashti/Armăneasche/Rrămănesht*) o Vlach és una variant lingüística que va evolucionar en diverses regions i ciutats dels Balcans. Es parla en "Sprachinseln", illes lingüístiques, sobretot a Albània, Bulgària, Grècia, Macedònia del Nord, Serbia i Romania, així com per tot el món.
 - Entre les raons principals per la gran dispersió geogràfica dels aromanesos hi ha el canvi de traçat de fronteres històric i les polítiques del reassentament dels territoris en els quals es parla. Aquests factors afectaven l'estil de vida dels homes aromanesos, que implicaven molt de moviment. Com que eren pastors de transhumància, els aromanesos es movien estacionalment amb els seus ramats de bestiar fins que les fronteres es van tancar. Els va passar el mateix als mercaders que viatjaven entre territoris durant tant temps i tan lluny com podien.
 - L'aromanès és una llengua neollatina i forma part de les llengües orientals o balcàniques. Hi ha informes que parlen d'entre 80.000 i 200.000 parlants en total. A diferència del seu parent lingüístic més potent, el dacoromanès (o romanès), l'aromanès té tendència a integrar elements de les llengües dels seus veïns. Aquesta característica és compartida amb l'istroromanès i el meglenoromanès, ambdós en risc de desaparició.
- Com que els aromanesos viuen en diversos països, les seves circumstàncies lingüístiques estan marcades per les polítiques pròpies de cada un d'ells. L'aromanès es parla sobretot en l'àmbit domèstic i dins de la seva comunitat. Actualment la seva presència a internet està augmentant. S'han proposat diversos sistemes d'escriptura estàndards, i avui n'està emergint un en la comunitat digital. No obstant això, encara no hi ha un acord sobre les convencions ortogràfiques. En el qüestionari sobre l'aromanès de RISE UP, el 90% dels participants van afirmar que era la varietat lingüística per la qual senten més estima.

Situació de la llengua

Serbia i Romania han ratificat l'ECRML, però no reconeixen els aromanesos com a minoria ètnica o lingüística. Albània, Bulgària i Grècia no han signat l'ECRML, i entre ells, només Albània reconeix els aromanesos com a minoria ètnica. A Albània l'ensenyament i els serveis religiosos es duen a terme en aromanès, però hi ha una manca de fons i suport. Macedònia del Nord ha firmat, però no ratificat, l'ECRML. No obstant això, va reconèixer oficialment la comunitat aromanesa com a minoria el 1991. Des de l'any 2006 l'aromanès és la llengua oficial co-municipal a la ciutat de Kruševo: pot ser utilitzat als tribunals i en l'àmbit educatiu. L'aromanès és considerat "definitivament en perill" per l'Atlas de la UNESCO, "amenaçat" en el Projecte d'Idiomes en Perill (*Endangered Languages Project (ELP)*), i "vigorós" per Ethnologue.

© Zoran Kardula

Sabies que...?

De manera similar al tortell de reis, a molts aromanesos els agrada celebrar la tradició hivernal pròpia dels ortodoxos balcànics de posar una moneda al pa abans de coure'l, tal com aquí fem amb el rei i la fava. Segons diuen, la persona que trobi la moneda tindrà sort l'any següent. Normalment, es menja el dia 1 de gener (St. Basili), el dia de Reis (Epifania) o Nadal. El tipus de pastís i el seu nom pot variar: la moneda es posa a 'plătsinta' o 'vasilopita' a Grècia, 'česnica' a Sèrbia, 'kulaç' o 'pite' a Albània, i 'banitsa' a Bulgària, 'maznik', 'plătsinta' o 'baklava' a Macedònia del Nord. També es pot posar en altres pans o pastissos locals.

Sobre l'artista, Teano Cardula (Skopje, 1997)

Soc una dissenyadora gràfica de 27 anys de Macedònia del Nord compromesa i apassionada. Soc una cercadora incansable de solucions creatives dels reptes relacionats amb el disseny. Em vaig graduar de la Universitat de Sunderland i tinc més de sis anys d'experiència en la meva professió. Em centro en el disseny social, treballa en projectes que advoquen pel feminisme, la igualtat social i els drets de les minories i persones LGBTIQ+. Com a membre de la minoria aromanesa, fa dos anys vaig cofundar TYCHE/TIHE, una associació que promou la nostra cultura. Com a una de les poques parlants d'aromanès a Macedònia del Nord que soc, treballa activament per conscienciar sobre la preservació de la cultura aromanesa, i estic compromesa en la defensa dels drets de les cultures minoritàries.

Dita preferida de l'artista:

„Gura adarã - gura aspardze” - „La boca crea, la boca destrueix”

Contacte de l'artista:

Voices of Community:

1. The RISE UP Project with a Focus on Cross-Border Aspects of the Use and Position of Aromanian / Eva Duran Eppler, Gisela Hagmair, Violeta Heinze, Marie-Therese Sauer // Vulnerable and Endangered Languages in Europe / [ed. Annemarie Sorescu-Marinković, Mirjana Čoraković, Mirjana Mirić] - ISBN 978-86-7179-127-4 - (2025), p. 23-60.
2. Sorescu-Marinković, A., Dragnea, M., Kahl, T., Njagulov, B., Dyer, D. L., & Costanzo, A. (Eds.). (11 Mar. 2021). The Romance-Speaking Balkans. Leiden, Niederlande: Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004456174>
3. Gardani, F., Lopocaro, M., & Giudici, A. (2021). In and Around the Balkans: Romance Languages and the Making of Layered Languages. *Journal of Language Contact*, 14(1), 1-23. <https://doi.org/10.1163/19552629-14010001>

4. Ntasiou, E. (2017) Aromanian Language and differentiated geographic varieties A teaching approach problems and propositions. *Proceedings of the 21st FEL Conference* 19 - 21 October 2017. Foundation for Endangered Languages
5. https://wiki.mercator-research.eu/languages/aromanian_in_the_balkans
6. <https://farsharotu.org/>

Croat, però diferent

Sobre l'idioma i la societat

- El burgenland croat (*Gradišćanskohrvatski*) és una variant lingüística que ha evolucionat a Burgenland, la província més a l'est d'Àustria. Hi ha una gran comunitat burgenland croata a Viena, i hi ha altres comunitats més petites a Hongria, Eslovàquia i República Txeca. El burgenland croat es parla a través de fronteres estatals en entorns multilingüístics i multiculturals.
- El burgenland croat és un idioma eslau que pertany a la branca Čakavia del croat, i hi ha fonts que diuen que té un total d'entre 30.000 i 65.000 parlants. Les variants croates es distingeixen per la manera amb la qual diuen "què": 'ča', 'kaj' i 'što' son part del Čakavian, Kajkavian i Štokavian respectivament. Tot i que el Čakavian domina a comunitats Burgenland croates diverses, en l'idioma es troben elements de totes tres variants. El burgenland croat manté estructures, paraules i frases una mica arcaïques, així com manlleus de comunitats veïnes. També difereixen els accents i els elements que cada regió emfatitza, fet que fa que tingui una sonoritat única comparada amb el croat estàndard.
- Les "illes lingüístiques" del burgenland croat es remunten a les diverses onades migratòries de Croàcia i Bòsnia durant el segle XVI. En general, els terratinents van reubicar els servents de territoris afectats per la invasió otomana cap als seus estats al nord, que estaven devastats per la guerra, crisis econòmiques i pandèmies.
- Durant els darrers cent anys, molts burgenland croats han trobat feina fora dels seus pobles i es desplacen cada dia, sobretot a Viena. De manera més recent, alguns pobles bilingües han experimentat un creixement demogràfic amb gent d'afiliacions lingüístiques diverses. Mentre que hi ha un nombre petit de guarderies i escoles, així com diaris, ràdio i programes de televisió, cada vegada menys gent jove parla l'idioma. Una de les celebracions més importants pels joves és Dan Mladine (El dia de la joventut croata), organitzat pel 'Hrvatski akademski klub'. Cada setembre, el festival reuneix parlants de burgenland croat de diverses regions. Entre els baluards de la cultura burgenland croat hi ha diverses associacions culturals, així com l'església catòlica, que promou el pelegrinatge anual a Mariazell.

Situació de la llengua

Àustria, Hongria, Eslovàquia i República Txeca han ratificat l'ECRML, i el burgenland croat ha estat implementat com a idioma oficial a Burgenland només després de la intervenció a la Cort Constitucional l'any 1990. Se n'ha desenvolupat una variant estàndard en paral·lel i de manera independent al croat estàndard. Àustria va reconèixer els croats a Burgenland com a minoria "autòctona" molt abans que ho fés l'ECRML (Tractat dels Estats de 1955).

© Hrvatske Novine

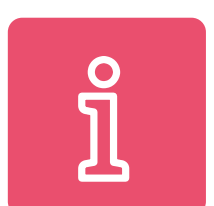

© Marktgemeinde Stinatz

Sabies que...?

El poble d'Stinatz/Stinjaki celebra la Stinjačka svadba (el casament d'Stinatz), una elaborada cerimònia matrimonial en la qual la posnašnica (la dama d'honor, que va vestida amb una faldilla acolorida i una corona de flors) i l'stačilo (el padrí, que porta un barret amb plomes de paó i flors) porten el nuvi i la núvia a la fonda local, a on la gent del poble canta cançons tradicionals burgenland croates i balla. El casament d'Stinatz va passar a formar part del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat de la UNESCO l'any 2020.

Sobre l'artista, Viktoria Ratasich (Oberpullendorf, 1997):

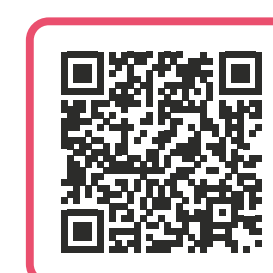
Viktoria Ratasich (Oberpullendorf, 1997) és directora del Club de Punt de Creu Feminista. Viu i treballa a Viena, i estudia Didàctica de l'Art a l'Acadèmia de Belles Arts. Ratasich centra la seva obra en el feminisme, la llengua i l'ús de les xarxes socials. S'inspira en allò que l'envolta: la diversitat en les persones, les realitats i vivències variades i les diverses perspectives que hi ha en una mateixa societat. El Club de Punt de Creu Feminista forma part del seu treball de fi de màster. El projecte va començar l'any 2020, i des d'aleshores també ha realitzat diversos tallers. El 2022, Ratasich i el seu Club de Punt de Creu Feminista van formar part de la Wienwoche (Setmana de Viena). El juny de 2023, va rebre el premi „Mini METRON“ al jove talent del Centre Croat (Hrvatski centar) per la seva tasca. El març de 2024, Ratasich va rebre el ‚Burgenländerin-Award‘ de la revista ‚Die Burgenländerin‘ en la categoria d'art i cultura.

The artist's favourite saying

"Perje speci - onda reci"
("Primer cou - després parla" / "Pensa abans de parlar")

Contacte de l'artista:

Voices of Community:

1. Tyran, Katharina. (2022) The Croatian minority in Austria and their language. EJM Europäisches Journal für Minderheitenfragen, Band 15, Dezember 2022, Heft 3-4. <https://doi.org/10.35998/ejm-2022-00012>

2. Zorka Kinda-Berlakovich, Andrea. (2014) "Sprachensteckbrief Burgenlandkroatisch". Österreichisches Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung.

3. Krol-Hage, R. (Ed.), Schukking, A.F. (Ed.), Thomas, K. (Ed.), & Tyran, K. (2022). Croatian: The Croatian language in education in Austria-2nd. (2nd ed.) (Regional Dossier series). Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.

4. Hentges, G. (2009). „Brücken für unser Land in einem neuen Europa“? In: Butterwegge, C., Hentges, G. (eds) Zuwanderung im Zeichen der Globalisierung. VS Verlag für Sozialwissenschaften. https://doi.org/10.1007/978-3-531-91513-5_10

5. <https://www.hrvatskicentar.at/>

6. Zsivkovits, Elisabeth (2017). Ausgewählte Medien der burgenlandkroatischen Kultur und deren Auswirkungen auf die burgenlandkroatische Volksgruppe im Burgenland. Universität Wien <https://theses.univie.ac.at/detail/40747>

Recuperar una llengua cèltica

Sobre l'idioma i la societat:

- El Còrnic (*Kernewek/Kernowek*) és una varietat lingüística que ha evolucionat a *Kernow* (Cornualla), on els alts penya-segats d'aquest ducat del sud-oest del Regne Unit aguanten les tempestes de l'oceà Atlàntic. El còrnic és la única varietat lingüística RISE UP que ha estat recuperada. A més a més de Cornualla, hi ha comunitats que parlen còrnic més a Londres, Cardiff i arreu del món. Pertany a la branca sud-est britònica de les llengües celtes, i Cornualla va ser reconeguda oficialment com una de les sis Nacions Celtes pel Congrés Pan-Celtic, gràcies als esforços de Henry Jenner l'any 1904.
- La època d'esplendor del Cornish va ser durant el Període Còrnic - Mitjà (entre el 1200 i el 1600 DC), quan comptava amb uns 39.000 parlants. Aquesta xifra va patir un decreixement continu després de la Rebel·lió del Llibre d'Oracions (*Prayer Book Rebellion*) l'any 1549. Després que la societat es negués a acceptar el Llibre d'Oracions en anglès com a única forma legal de culte, la repressió del Còrnic per part del rei Eduard VI va acabar amb unes 4.000 víctimes. Una altra raó per la qual la llengua es va anar perdent va ser el fet que no hi hagués una Bíblia traduïda al còrnic (se'n va fer una traducció el 2011), la manca la manca d'un alfabet estandarditzat, la migració cap a i fora de Cornualla i la pèrdua dels vincles amb la Bretanya.
- Durant la revifalla del còrnic hi ha hagut nombrosos estudiosos que han contribuït al *dasserghyans* Kernowek (la Renaixença del còrnic). Molts d'ells han adoptat el nom de bards celtes, com ara Robert Morton Nance (*mordon* vol dir onada del mar), en reconeixement a la seva identitat còrnica o celta. Pel que fa a la llengua, aproximadament el 70% del nou lèxic prové de documents escrits en còrnic tardà i mitjà, 25% son manlleus o adaptacions del gal·lès i el bretó, i el 5% restant prové de l'anglès. Cal tenir present que també hi ha certs préstecs de llengües clàssiques com el llatí o grec.
- Pel que fa al nombre de parlants, cal distingir entre aquells que es consideren a ells mateixos com a parlants i els que en tenen alguna habilitat. Segons un cens efectuat l'any 2021, el primer grup consta de 563 persones. Respecte al segon, un estudi efectuat el 2018 explica que unes 3.000 persones compten amb un mínim coneixement de l'idioma. Fins l'any 2010, la classificació del còrnic a la UNESCO era d'"extingit". Afortunadament, aquell any va canviar a l'estat actual d'"en perill crític". Sembla que passat el que veticinava Robert Morton Nance abans de morir: "Una generació ha posat el còrnic en peu. Ara li toca a una altra fer-lo caminar".

Situació de la llengua?

El Regne Unit ha ratificat l'ECRML. El 2002, el còrnic va ser reconegut sota l'ECRML i el govern del Regne Unit li va concedir l'estatus de llengua minoritària el 2014. Hi ha nombroses iniciatives que continuen fomentant la llengua des d'enfocaments molt diversos. Entre elles hi ha el Consell de Cornualla, l'Akademi Kernewec, la Junta de la llengua còrnica. Pel que fa a la cultura, el còrnic compta amb publicacions i pel·lícules. L'àmbit de la música tradicional i les arts escèniques és molt viu, i hi s'estan fent molts esforços per ensenyar-la a les escoles. Des del 2008 s'utilitza la forma escrita estàndard (Standard Written Form, SWF).

Sabies que...?

Un dels elements més famosos de la gastronomia Còrnica és el pasty, feta amb pasta brisa farcida amb tota mena de farcits, tant dolços com salats. La recepta original prové del segle XIII, i una de les seves parts més important és la vora enganxada, que li dona forma de mitja lluna. Com que s'hi pot posar gairebé de tot, se solia dir que el dimoni no s'atrevia a entrar a Cornualla perquè tenia por d'acabar dins una pasty. També s'explica que els miners (la mineria era una professió molt extesa a Cornualla) la feien servir com a màneg i després la llençaven. Per què ho feien, si era la part més cruixent? Doncs perquè tenien les mans plenes d'arsènic degut a la seva feina. La part que llençaven, dèien, servia per alimentar els knockers, els follets que vivien dins de les mines.

Sobre l'artista, Lianne Wilson

La Lianne es defineix com a artista, escriptora, activista, poeta i manetes crònica d'esquerres a qui se li dona malament dir que no a "només un altre projecte". En les seves pròpies paraules, és *fiercely queer and queerly fierce* (ferotgement queer i estranyament ferotge). Discapacitada, està en lluita contra la Síndrome de Fatiga Crònica amb un polsim d'ansietat. Prové de les "muntanyes lunars" i les "piscines fresques" de Clay Country, Cornualla. Viu a Cardiff, a on va estudiar a la Universitat. L'any 2023 va ser nomenada barda de Gorsedh Kernow, i va adoptar el nom de Niwlen Ster («nebulosa»), que també és el seu pseudònim a internet. Treballa en còrnic, anglès i, de vegades, una mica de gal·lès. Ha guanyat tres vegades el premi Gorsedh Kernow pels seus escrits en còrnic i la seva poesia s'ha publicat a diverses revistes. Nascuda el 1985, la seva obra està influenciada per la "hauntologia del synthwave", la nostàlgia juvenil dels 90 i el *glitch*. Utilitza mitjans tradicionals, digitals i sovint en fa una barreja. La seva obra és un altre vehicle per al seu activisme: treballa perquè hi hagi més còrnic, amb esperit més rebel, a més llocs, i perquè cada vegada sigui més present a la vida de la gent. A través de marxandatge fet amb els seus propis dissenys recapta fons per a ajuda mútua. Busca un llenguatge radical amb espai per a onan hag oll (tots i cadascun) on la gent pugui viure la seva vida com desitgi.

Dita preferida de l'artista:

"An lavar koth yw lavar gwir;
Ny vynn nevra dos ,vas a daves re hir;
Bes den heb tawas re gollas y dir."
El que diu la vella dita és cert,
una llengua massa llarga, una mà massa curta,
però algú sense llengua, la seva terra perd.

Contacte de l'artista:

Voices of Community:

1. Ferdinand, Siarl (2013) „A Brief History of the Cornish Language, its Revival and its Current Status,” e-Keltoi: Journal of Interdisciplinary Celtic Studies: Vol. 2, Article 6.
2. Sayers, D., Davies-Deacon, M., & Croome, S. (2019). The Cornish language in education in the UK. (2nd ed.) (Mercator Regional Dossiers). Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.
3. Mills, Jon (2010) Genocide and Ethnocide: The Suppression of the Cornish Language. In: Interfaces in Language. Cambridge Scholars, pp. 189-206. ISBN 9781443823999.

4. <https://www.cornwall.gov.uk/parks-leisure-and-culture/the-cornish-language/cornish-language-programme/cornish-language-office/>
5. <https://www.akademikernewek.org.uk/?locale=en>
6. <https://www.kesva.org/>

A la frontera entre dos mons

Sobre l'idioma i la comunitat:

- El seto (*Seto kiil*) és una varietat lingüística que ha evolucionat a la regió de Setomaa (que significa, literalment, la terra dels Seto). Se sol dir que cau a 'katõ ilma veere pääl', a la frontera entre dos mons. Històricament, Setomaa havia sigut una regió separada de l'Imperi Rus. A partir del 1918 es va unir a una de les fronteres de la República d'Estònia, i l'any 1944 es va dividir entre dues Repúbliques Soviètiques. Aleshores, aproximadament el 75% de la població va passar a ser part de la República Soviètica Federativa Socialista de Rússia i el 25% de la República Socialista Soviètica d'Estònia. Després de la independència d'Estònia l'any 1991, la partició ha continuat, tot i que la frontera actual no s'ha ratificat oficialment degut a disputes territorials. Des de la invasió russa d'Ucraïna el contacte transfronterer ha sigut complicat.
- Alguns informes assenyalen que queden aproximadament 250 seto a Rússia, 4.000 a Setoma, i entre 25.000 i 30.000 persones amb alguns coneixements de Seto a Estonia, Sibèria (a causa de l'onada migratòria de fa cent anys) i la resta del món. En aquest context la religió hi té un paper important: a diferència dels dels võro, els seus veïns d'Estònia, els Seto no son històricament luterans sinó ortodoxos. Les seves festivitats religioses es regeixen pel calendari "vell" (julià). Una de les seves tradicions més importants és la de celebrar les tradicions religioses locals amb un àpat a les tombes familiars per commemorar els seus avantpassats.
- L'educació elemental popular és una tradició Luterana, i com que a Setomaa son generalment ortodoxos, fins que no es va fer accessible l'educació pública (en estonià, no en seto), només uns quants homes seto van poder estudiar. És per això que el seto era principalment un idioma oral que es transmetia de generació en generació. Als folkloristes finesos i estonians del segle XIX en endavant els va semblar un tresor. Des d'aleshores s'ha creat un arxiu extens de poesia seto en vers, cançons i folklore. Aquesta va ser una època de construcció de la nacionalitat coneguda com a *eepose-igatsus* (el desig d'una èpica). D'aquí en va néixer el rol de la figura llegendària del *Rei Peko*, que la cantant Anne Vabarna, en col·laboració amb el folklorista Paulopriit Voolaine, va narrar en una èpica seto.
- Una de les celebracions més importants pels seto és el *Kuningriigi päiv* (Dia del Regne), que atrau unes 8.000 persones cada any. Durant aquest dia té lloc una cerimònia en la qual es declara Setomaa com a "regne" i se celebra l'artesanía seto. També s'elegeix *I'ülemsootska* (pregoner en cap), que és el portaveu cerimonial i espiritual de la comunitat. Segons diu la llegenda, aquesta figura rebrà consell del Rei Pekko en somnis.
- Des de la dècada tumultuosa dels anys cinquanta del segle XX, els pobles seto s'han hagut d'enfrontar a la pèrdua de població. A on antigament hi havia hagut fins a 30 granges ara hi ha poc més de quatre gats. No obstant això, l'interès en la regió i cultura seto sembla que va en augment. Per exemple, el 2021 es va obrir la primera guarderia en seto, les noves generacions poden gaudir del campament de Cant Leelo i, durant les darreres dècades s'han publicat alguns llibres en la seva llengua.

Situació de la llengua

Estònia no ha signat la ECRML i no reconeix el Seto com a llengua. L'"estonià estàndard" està basat en les varietats lingüístiques d'Estònia del Nord, mentre que el seto, juntament amb el mulgi, el tartu i el võro, pertanyen a la branca del sud-estoniana del fino-ugric (de manera més precisa, al baltic-finès). L'idioma més proper al seto és el võro, però té un lèxic i una pronunciació d'influència russa que el fan únic. Els seto estan construint relacions amb altres comunitats de llengües fino-ugriques a Rússia i Escandinàvia. L'any 2017 el Consell Seto va declarar el seto com a llengua indígena.

© Kristin Kuutma

© VisitSetomaa

Sabies que...?

El seto leelo és una tradició coral polifònica amb mètrica poètica arcaica cantada en llengua vernacular. Els cantants solen anar vestits amb la roba tradicional seto. Es va inscriure a la Llista Representativa de Patrimoni Cultural Intangible de la Humanitat de la UNESCO l'any 2009. Es tracta principalment de cors femenins, i la improvisació i la creació de les lletres en son una marca de distinció particular. Cada any durant el Dia del Regne es corona la millor cantautora de seto leelo de l'any. A Obinitsa hi ha una escultura de pedra de 3 metres d'alçada de l'escultor Elmar Rebane que celebra les "Mares de la Cançó" que han mantingut viva aquesta disciplina artística d'expressió creativa al llarg dels segles.

Sobre l'artista, Yyhely Hälvin (Põlva, 1993)

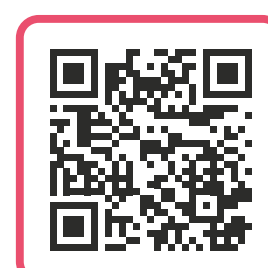
Soc una artista visual i professora d'art de Setomaa, regió a on vaig passar la major part de la meua infància. Tot i el pas dels anys, el meu cor encara està ple del misticisme i ambient únic d'aquesta part del sud d'Estònia. És possible que m'aproximés al món de l'art pel fet que la meua mare és artesana i pintora. Després de graduar-me al Departament d'Animació de l'Acadèmia d'Arts d'Estònia (2012, cum laude), em vaig centrar en la pedagogia i aviat vaig obtenir el meu màster en aquest àmbit a la Universitat de Tallinn. A les meves obres s'hi pot veure una barreja del bell i el macabre. M'agrada crear éssers i criatures que provenen des de l'inconscient. Em sento còmode experimentant amb materials i mitjans diversos, com ara el gravat i l'aquarel·la, la fotografia, el fang o fins i tot el cuir. Pel que fa a la docència, per a mi és important retornar alguna cosa a la nostra comunitat nadiua i ensenyar als nens les coses que considero importants. És per això que vaig anar a Põlva, a on treballo com a professora d'art, i procuro transmetre als estudiants la importància de tenir ànima d'artista. No es tracta només de dir-los què han de fer: m'agrada ensenyar a la vegada que aprenc dells.

Dita preferida de l'artista:

Ar' harinõ, sõs põrgoh kah hää!
Si t'hi acostumes, també s'està bé a l'infern!

Contacte de l'artista:

Voices of Community:

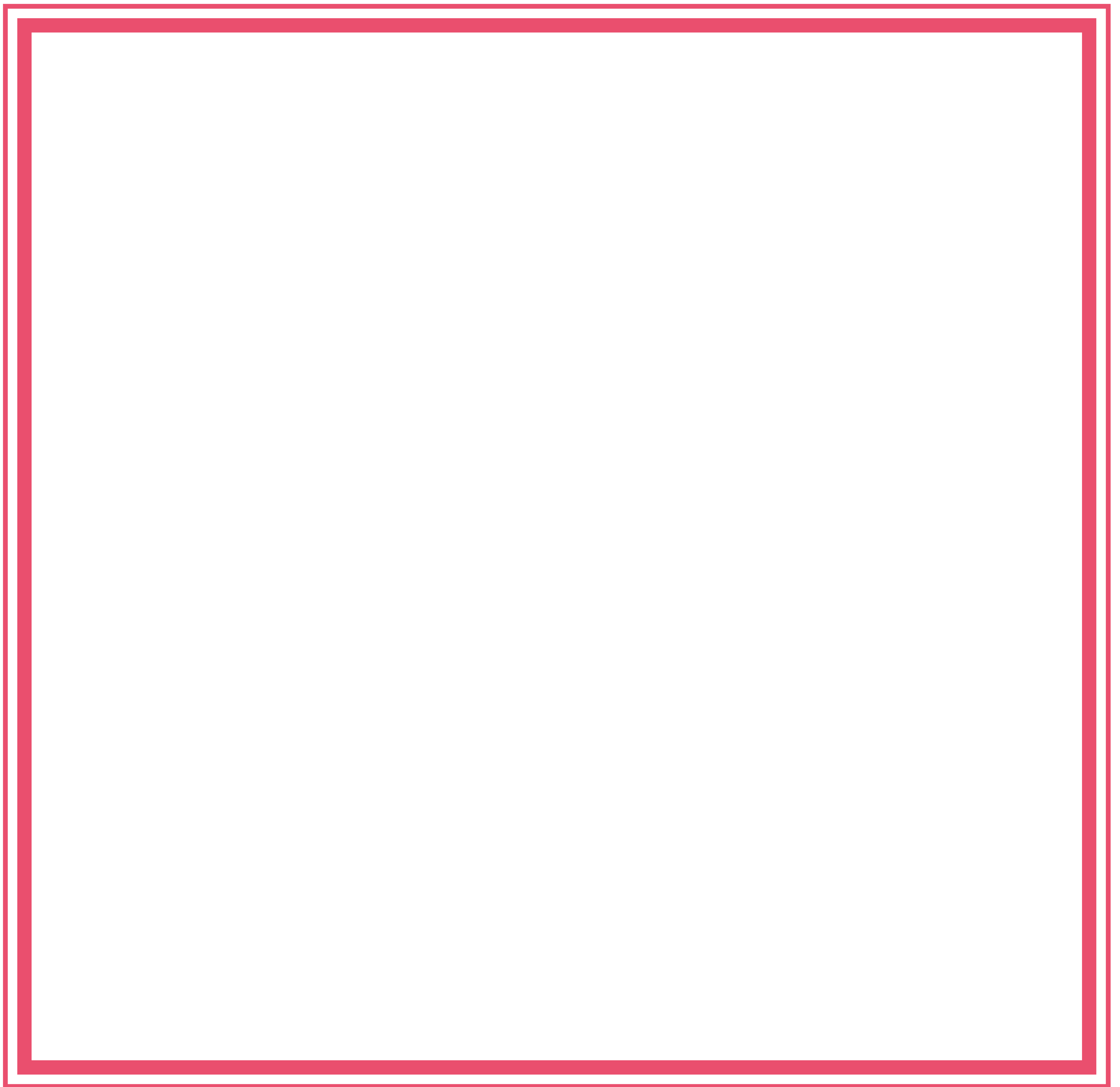
1. Kadri Koreinik: The Seto language in Estonia: An Overview of a Language in Context (2011) <https://phaidra.univie.ac.at/o:103768>
2. https://setoinstituut.ee/pdf/setomaa_unique_and_genuine.pdf
3. <https://www.visitsetomaa.ee/en>

4. <https://www.setomaa.ee/kogukond/en>
5. Robert Kaiser & Elena Nikiforova (2006) Borderland spaces of identification and dis/location: Multiscalar narratives and enactments of Seto identity and place in the Estonian-Russian borderlands, *Ethnic and Racial Studies*, 29(5), 928-958, DOI: 10.1080/01419870600813975
6. Kristin Kuutma. Creating a Seto Epic. (2004) *Oral Tradition*: 108-150.

QUÈ?! L'exposició itinerant de RISE UP

Vam demanar a un artista de cada comunitat que creés una obra d'art en la qual transmetés un missatge, una imatge o un sentiment que volgués compartir amb l'espectador. Per exemple, se'ls va preguntar: què diríeu a la vostra comunitat? I a la gent que no en forma part? El punt de partida van ser tot de preguntes d'aquest estil i llargues converses sobre la identitat i la llengua. Durant el transcurs de RISE UP hem après que hi ha molt per conèixer, per descobrir, per expressar. Hi ha moltes coses que no sabem. A través d'aquesta exposició ens reunim per aprendre els uns dels altres i els uns al costat dels altres... QUÈ?! Descobrim-ho plegats.

També ets una part important de la vida d'una llengua: la seva preservació, el seu ús, la seva evolució. Què et diu aquesta exposició? Què ens diries? Acosta't i comparteix les teves experiències amb l'equip de RISE UP.